

TÌM HIỂU TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ GIẢNG DẠY VÀ HỌC TẬP LÝ LUẬN

Ths. Trần Thiên Tú

GV. Khoa LLM-LN, TTHCM

Quan điểm của chủ nghĩa Mác – Lênin khẳng định: lý luận là hệ thống những tri thức được khái quát từ kinh nghiệm thực tiễn, phản ánh những mối liên hệ bản chất, tất nhiên, tính quy luật của các sự vật hiện tượng trong thế giới khách quan. Lý luận có cơ sở từ thực tiễn và phản ánh những vấn đề sinh động của thực tiễn; tuy nhiên, lý luận cũng có tính độc lập tương đối, nó có thể tác động trở lại đối với hoạt động thực tiễn của con người.

Đối với cách mạng, không có lý luận cách mạng thì cũng không thể có phong trào cách mạng. Theo Hồ Chí Minh, “Việc học tập chủ nghĩa, dùi mài tư tưởng, nâng cao lý luận, ... là những việc làm cần kíp của Đảng”¹. Vì vậy, việc giảng dạy lý luận cho những người làm cách mạng là nhiệm vụ rất quan trọng. Muốn làm được điều đó, cần phải hiểu đúng về lý luận và vai trò của lý luận. Người chỉ rõ: “Lý luận là sự tổng kết những kinh nghiệm của loài người, là tổng hợp những tri thức về tự nhiên và xã hội tích lũy lại trong quá trình lịch sử”². Do vậy, lý luận không phải là những cái gì trừu tượng, cao siêu mà lý

luận có nguồn gốc từ kinh nghiệm thực tiễn, trên cơ sở hoạt động thực tiễn của con người. Kinh nghiệm hoạt động thực tiễn của loài người được tổng kết, đúc rút, khái quát thành lý luận. Lý luận nào xuất phát từ thực tế và được chứng minh trong thực tế là lý luận chân chính. Vì có nguồn gốc từ thực tiễn nên lý luận không cứng nhắc, mang tính giáo điều, mà đầy tính sáng tạo; Nó không phải là những nguyên tắc bất biến mà hiện thực phải tuân theo, ngược lại, lý luận cần được bổ sung và phát triển bằng những kinh nghiệm rút ra từ thực tiễn sinh động. Có như vậy, lý luận mới có sức sống và có vai trò tích cực đối với hoạt động thực tiễn.

Lý luận của chủ nghĩa Mác – Lênin cũng “là sự tổng kết kinh nghiệm của phong trào công nhân từ trước đến nay của tất cả các nước”; là “Khoa học về các quy luật phát triển của tự nhiên và xã hội; khoa học về cách mạng của quần chúng bị áp bức và bị bóc lột; khoa học về thắng lợi của chủ nghĩa xã hội ở tất cả các nước; khoa học về xây dựng chủ nghĩa cộng sản”³. Vì vậy, đó là lý luận cách mạng chân chính nhất. Lý luận đó là kim chỉ nam hướng dẫn phong trào đấu tranh cách mạng giải phóng giai cấp, dân

¹ Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 6, Nxb. CTQG, Hà Nội, 1995, tr.167

² Sđđ, tập 8, tr.497

³ Sđđ, tr.492

tộc và con người của giai cấp công nhân và nhân dân lao động trên toàn thế giới.

Mục đích của công tác đào tạo, bồi dưỡng lý luận cho cán bộ là nhằm “*nâng cao trình độ văn hóa và chính trị*”, thông qua đó, nâng cao trình độ lý luận chính trị của Đảng. Hồ Chí Minh quan niệm “*đảng là vấn đề cốt tử đầu tiên của cách mạng*”; Đảng đó phải là một chính đảng vô sản, lấy chủ nghĩa Mác - Lênin làm nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho hoạt động của mình. Đây chính là nguyên tắc phương pháp luận, yếu tố quan trọng nhất tạo nên sự nhất quán cao trong tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề đào tạo, bồi dưỡng lý luận cho đội ngũ cán bộ.

Chủ tịch Hồ Chí Minh ít khi dùng từ “*giảng dạy*” lý luận mà hay dùng thuật ngữ “*huấn luyện*”. Theo Người, huấn luyện là sự kết hợp giữa huấn và luyện. Huấn là dạy dỗ, luyện là rèn giũa cho sạch những vết xấu xa trong đầu óc.

Người cho rằng, không phải ai cũng làm công tác huấn luyện được. Muốn huấn luyện được người khác thì trước hết người huấn luyện “*phải làm kiểu mẫu về mọi mặt: tư tưởng, đạo đức, lối làm việc*”. Về chuyên môn, để trở thành một người huấn luyện lý luận giỏi thì người đó phải nắm chắc lý luận, vì nếu nắm được những nội dung cốt lõi của lý luận thì mới có thể giải thích đúng với tinh thần tư tưởng của lý luận đó. Muốn nắm chắc lý luận đòi hỏi “*Người huấn luyện phải học thêm mãi ... Người huấn luyện nào tự cho mình là đã biết đủ cả rồi, thì người đó dốt nhất*”⁴, và người đó không thể làm được việc huấn luyện. Người huấn luyện phải thực hiện

“*Học không biết chán, dạy không biết mỏi*”. Nếu ngừng học tập thì kiến thức lý luận đó sẽ trở nên cũ và xơ cứng, nó không phản ánh được thực tiễn sinh động nên làm cho việc học tập không có hiệu quả.

Nội dung dạy và học lý luận chủ yếu là lý luận Mác-Lênin, nhưng theo Người, cái cốt lõi mà Đảng cần giáo dục và cán bộ cần nắm được là tinh thần, lập trường, quan điểm và phương pháp của chủ nghĩa Mác-Lênin. Người viết: “*Phải học tập tinh thần của chủ nghĩa Mác – Lênin; học tập lập trường, quan điểm và phương pháp của chủ nghĩa Mác-Lênin để áp dụng lập trường, quan điểm và phương pháp ấy mà giải quyết cho tốt những vấn đề thực tế trong công tác cách mạng của chúng ta*”⁵.

Về nội dung đào tạo, Hồ Chí Minh yêu cầu phải phù hợp với yêu cầu của thực tiễn và đối tượng đào tạo. Xuất phát từ chỗ xác định đúng thực trạng trình độ lý luận của cán bộ ta trong những năm 30 của thế kỷ trước còn rất thấp, nhiều người còn chưa hiểu rõ cách mạng dân chủ tư sản là gì⁶, Hồ Chí Minh đã đề nghị Quốc tế cộng sản quan tâm đào tạo, bồi dưỡng cho cán bộ cách mạng Việt Nam những nội dung lý luận hết sức khiêm tốn, những tri thức tối cần thiết “*để làm lý luận soi đường*”, nhằm tạo điều kiện dễ dàng cho cán bộ ta tiến hành công tác. Trong giai đoạn chuẩn bị tiến tới cách mạng Tháng Tám năm 1945, Người yêu cầu chương trình huấn luyện phải bám sát mục đích thực tiễn là chuẩn bị cho khởi nghĩa giành

⁵ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, t. 8, Nxb. CTQG, Hà Nội, 1996, tr. 497.

⁶ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, tập 3. Nxb Sự thật, Hà Nội, 1983, tr. 55,56.

⁴ Sđd, tập 6, tr. 46

chính quyền, vì vậy, *nội dung chính trị phải đúng đắn, lời lẽ phải rõ ràng, ngắn gọn, dễ hiểu, hợp ý với quần chúng*⁷, tránh tình trạng tham lam để người học nghe thấy hay mà không hiểu gì. Người chỉ rõ, *cách đào tạo như vậy là phí công, phí của, vô ích*.

Về phương pháp giảng dạy, Hồ Chí Minh đã nêu ra những yêu cầu cơ bản sau:

1. Cách tổ chức mở lớp: không được mở lớp tràn lan và lớp học quá đông. Nhiều lớp sẽ thiếu người giảng “nên người đi giảng lúc nào cũng hấp tấp, lướt qua lớp này một chút, lớp khác một chút như *“chuồn chuồn đập nước”*, dạy không chu đáo được. Thậm chí có người giảng sai lại có hại cho học sinh, hại cho đoàn thể. Mặt khác lớp đông sẽ có sự chênh lệch lớn về trình độ của người học, nên nhận biết của họ không đều. Do vậy phải mở lớp nào cho ra lớp đó, lựa chọn người dạy và không mở lớp tràn lan.

Hồ Chí Minh yêu cầu việc tổ chức các lớp học phải chu đáo, khoa học; phải biết sắp xếp các lớp học hợp lý bao gồm những học viên có trình độ tương đối đồng đều, giáo viên phải đủ trình độ. Người phê phán lối mở lớp lung tung, nội dung chồng chéo hoặc tách rời nhau so với yêu cầu kiến thức cần trang bị cho một loại hình cán bộ. Theo Người, mở lớp nào phải ra lớp ấy, lựa chọn người dạy và người học cho cẩn thận, không nên chạy theo số lượng mà phải *“bịt lỗ”*.

2. Lựa chọn tài liệu phù hợp với đối tượng học: Ở mỗi lớp, một địa phương, thì đối tượng học là khác nhau. Sự khác nhau

về trình độ, lứa tuổi, giới tính, văn hóa, phong tục, ... bắt buộc người dạy phải tìm hiểu kỹ và biết chọn lựa những tài liệu cho phù hợp để đạt hiệu quả cao trong công tác giảng dạy. Tài liệu học tập có nhiều loại: Các tài liệu kinh điển của chủ nghĩa Mác – Lênin, Nghị quyết của Đảng, các văn bản pháp luật của Nhà nước, pháp lệnh của Chính phủ, các loại giáo trình, ... Theo Hồ Chí Minh, phải lấy những tài liệu về chủ nghĩa Mác – Lênin làm gốc. Các tài liệu phải được lựa chọn, sắp xếp. Đối với những đối tượng khác nhau thì cần có tài liệu khác nhau cho họ. Tài liệu không thích hợp thì học không có lợi gì.

3. Phương pháp truyền thụ trong sáng, giản dị: Giảng dạy lý luận là một công việc rất khó, khó vì có nhiều thuật ngữ khó hiểu. Vì vậy người giảng viên phải có phương pháp truyền thụ một cách trong sáng, giản dị, cô đọng, súc tích với những thuật ngữ đơn giản để người nghe dễ hiểu, dễ nhớ mà vẫn nắm được cái bản chất, cái cốt lõi của vấn đề. Trong tác phẩm *“Sửa đổi lối làm việc”*, Người bảo: nếu người giảng đưa các khái niệm *“giá trị thặng dư”* nhồi sọ thanh niên và phụ nữ nông dân, đưa *“tân dân chủ nghĩa”* nhồi sọ công nhân đang học chữ quốc ngữ, thì đó là phương pháp *“phản giáo dục”*, *“phản tác dụng”*. Hay *“nếu chỉ đem lý luận khô khan nhét cho đầy đầu óc họ rồi bày cho họ viết những chương trình, những hiệu triệu rất kêu. Nhưng đối với thực tế, tuyên truyền, vận động, tổ chức, kinh nghiệm chỉ nói qua loa mà thôi. Thế là lý luận suông, vô ích”*⁸.

Chính Hồ Chí Minh trong các bài nói, bài viết của mình cũng dùng lối nói,

⁷ Võ Nguyên Giáp: *Từ nhân dân mà ra*, Nxb Quân đội nhân dân, Hà nội, 1969, tr.34.

⁸ Sđd, tập 8, tr. 499

lỗi viết đơn giản, dùng phương pháp so sánh bằng hình ảnh để diễn đạt lý luận. Bởi theo Người, quảng đại quần chúng nhân dân lao động Việt Nam lúc bấy giờ đều mù chữ, thất học. nếu diễn đạt bằng các lý luận cao siêu sẽ không hiểu được. Việc giảng dạy tập trung ở tính thiết thực, hiệu quả hơn là số lượng. Việc cốt yếu là phải làm cho người học hiểu được vấn đề. Tùy vào thời gian và đối tượng học mà người giảng phải chọn phương pháp thích hợp thì việc dạy học mới có hiệu quả.

4. Gắn lý luận với thực tế công tác: Hồ Chí Minh lưu ý người giảng dạy phải gắn lý luận với thực tế trong quá trình giảng dạy. Phải dạy người học cả kỹ năng tiếp cận và phương pháp thực hành để vận dụng được lý luận đó vào cuộc sống và thực tế công tác của họ. Nếu chỉ dạy lý luận mà không dạy thực hành thì mới đạt được một nửa yêu cầu. Người viết: “Lý luận cũng như cái tên (hoặc viên đạn). Thực hành cũng như cái đích để bắn. Có tên mà không bắn hoặc bắn lung tung, cũng như không có tên”⁹.

Người yêu cầu học phải đi đôi với hành, lý luận phải gắn liền với thực tiễn. Người phê phán lối đào tạo lý luận không gắn liền với yêu cầu công tác của cán bộ, không thiết thực, học xong không dùng được. Theo Người, trong lúc truyền thụ kiến thức lý luận cho học viên, người giảng phải hướng cho học viên nghiên cứu, kết hợp kinh nghiệm của bản thân để ứng dụng vào thực tế. Qua đó, sau khi học, cán bộ có thể tự tìm ra phương hướng chính trị, tự xác định được nhiệm vụ, đảm đương được công việc do thực tiễn đặt ra, trở thành người cán bộ lãnh đạo và tổ

chức giỏi. Đó là cách dạy lý luận thiết thực, có ích. Người chỉ rõ, giảng dạy là để cho người học áp dụng lý luận vào việc làm, làm mà không có lý luận chẳng khác gì đi mò trong đêm, vừa chậm chạp vừa hay vấp ngã. Người phê phán những cán bộ lười học tập lý luận, lười suy nghĩ.

Một mặt đề cao vai trò quan trọng của lý luận, tầm quan trọng của công tác đào tạo, bồi dưỡng lý luận cho đội ngũ cán bộ đảng viên, mặt khác Hồ Chí Minh cũng chỉ rõ nguy cơ của bệnh tuyệt đối hóa lý luận, lý luận suông, bệnh giáo điều, sách vở và cả bệnh kinh nghiệm chủ nghĩa ở cán bộ ta. Để khắc phục nguy cơ đó và cũng là để tìm ra cách thức tốt nhất để xây dựng đất nước, Người yêu cầu phải thực hiện nguyên tắc thống nhất giữa lý luận và thực tiễn của chủ nghĩa Mác-Lênin. Người viết: “*Thống nhất giữa lý luận và thực tiễn là nguyên tắc căn bản của chủ nghĩa Mác-Lênin. Thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thành thực tiễn mù quáng. Lý luận mà không liên hệ với thực tiễn là lý luận suông*”¹⁰. Điều đáng chú ý là Người đã nhấn mạnh những tư tưởng ấy từ rất sớm, ngay trong thời kỳ đầu, khi mà Đảng và nhân dân ta tiến hành công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc.

Trong thời kỳ đổi mới ở nước ta hiện nay, có rất nhiều vấn đề mới mà thực tiễn đặt ra khiến cho lý luận chưa theo kịp; kiến thức lý luận của cán bộ, đảng viên, thậm chí là người giảng dạy lý luận đã trở nên lỗi thời, cần được bổ sung, rèn luyện, thì những tư tưởng trên đây của Hồ Chí Minh về giảng dạy lý luận vẫn còn nguyên giá trị đối với chúng ta.

⁹ Sđd, tập 5, tr. 235

¹⁰ Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, tập 7, Nxb Sự thật Hà Nội, 1987, tr.788.